

BAIBA SAULĪTE

LU Matemātikas un informātikas institūts
baiba.valkovska@lumii.lv

Paplašinātāji ar adverbīālu nozīmi un to novietojums izteikumā

Referātā aplūkota paplašinātāji ar adverbīālu nozīmi aktuālā dalījuma kontekstā.

Tā kā vietas un laika apstākļi visbiežāk realizējas kā teikuma sakaru nosacīti paplašinātāji (Lokmane 2013, 765), tie skatīti galvenokārt determinatīvā sakarā, vienlaikus analizējot to, vai vieta teikumā ir uzskatāma par kritēriju sintaktiskā sakara — pakārtojuma vai determinatīva sakara — noteikšanā.

Veida, mēra un cēloņa nozīmes paplašinātāji uzskatāmi par vārda sakaru nosacītiem paplašinātājiem, kas lielākoties pakārtoti darbības vārdam. Tie parasti novietoti tuvāk izteicējam (MLLVG 2 1962, 468–469), piemēram, pirms tā — *Tāds tev **gaužām nepiestāv*** — vai aiz, piemēram, veida apstākļi:

*Ragana Kampadrilla **runāja tik pārlicinoši**;*

*Bet tas mūs **neuztrauc** it **nemaz**;*

*Vienreiz viņš pat **raudāja aiz izmisuma** (K.)*

Tomēr valodas materiālā novērots, ka līdzīgi kā situanti arī veida, mēra un cēloņa apstākļi sastopami teikuma sākumā, iegūstot atšķirīgu komunikatīvo nozīmīgumu izteikuma aktuālajā dalījumā, piemēram:

***Mūžīgi** jau viņa **neslēpsies**;*

***Rimti** viņi **irās** vienotā ritmā;*

***Pamazām** mani **pārņem** labsajūta;*

Referātā analizēts galvenokārt kontakts postpozitīvs (piem., *Tītars **dusmojas bieži***) un distants prepozitīvs (piem., ***Atkal** viņa **izkar** tos uz **šņores***) veida, mēra un cēloņa apstākļu novietojums attieksmē pret izteicēju. Tāpat, balstoties uz valodas materiālu, diskutēts, vai šo apstākļu aktualizācija latviešu valodā ir iespējama distantā postpozitīvā novietojumā attieksmē pret centrālo komponentu, piemēram,

*Marijas stilu novērtējuši arī LTV skatītāji, jo pusfinālā **balsoja** par viņu **sparīgi**.*

Izmantotā literatūra

MLLVG 2 — *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika*. 2. Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 1962.

Lokmane, Ilze. Vienkārša teikuma formālā (strukturālā) organizācija. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2013, 710–766. lpp.